

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

УДК 336.145.1:336.2(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2024.2/20>

Богуславська С.І.

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Вельган О.В.

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ДЕРЖАВНА ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА ЩОДО МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

У статті визначено стан та тенденції державної фінансової політики щодо формування та виконання місцевих бюджетів в умовах війни. Систематизовано періодизацію прийнятих нормативно-правових актів України, які відображають державну політику та проведені реформи щодо фінансової децентралізації органів місцевого самоврядування. Досліджено динаміку доходів та видатків місцевих бюджетів упродовж 2019–2023 рр. Обчислено співвідношення доходів і видатків місцевих бюджетів у довоєнний та воєнний періоди, зроблено висновки, що динаміка зростання видатків переважає над динамікою зростання доходів. Це пояснюється необхідністю подолання наслідків масованих атак, відновлення інфраструктури міст та соціальної підтримки постраждалих громадян.

Обчислено рівень фінансової самостійності місцевих бюджетів в динаміці. Зроблено висновки, що частка міжбюджетних трансфертів у доходах місцевих бюджетів суттєво зменшилася з 46% у 2019 р. до рівня 24% у 2022–2023 рр. Таку тенденцію оцінено як позитивну.

Проаналізовано структуру міжбюджетних трансфертів місцевих бюджетів упродовж 2019–2023 рр. Виявлено зміни у структурі міжбюджетних трансфертів у довоєнний та воєнний періоди. Зокрема, під час війни, вдвічі зросла базова дотація, обсяг якої склав 16%, освітня субвенція 49%, додаткова дотація органам місцевого самоврядування, що зазнали негативного впливу від рф 9%; субвенція на ремонт і утримання доріг 9%; інші трансферти 17%.

Встановлено, що основними бюджетоутворюючими статтями загального фонду місцевих бюджетів України залишаються такі: податок на доходи фізичних осіб 44%, міжбюджетні трансферти 27%, єдиний податок 9%, податок на майно 7%, власні надходження бюджетних установ, орендна плата та внутрішні податки на товари та послуги складають по 4(3)% відповідно.

За підсумками проведеного дослідження авторами визначено ключові напрями поліпшення державної фінансової політики щодо наповнення та виконання місцевих бюджетів, зокрема: формувати альтернативні заощадження місцевих громад, які дозволені державою, зокрема у формі боргових державних цінних паперів (ОВДП) та депозитів; застосовувати політику фінансового планування на середньостроковий період із визначенням основних пріоритетів розвитку громад; активізувати формування позитивного інвестиційного клімату, використовуючи економічний потенціал територій; посилити фінансовий контроль за повнотою податкових надходжень до місцевих бюджетів та раціональністю використання бюджетних коштів, зокрема за цільовим спрямуванням.

Ключові слова: децентралізація, бюджет, бюджети місцевого самоврядування, міжбюджетні трансферти, субвенція, фінансова політика.

Постановка проблеми. В умовах сьогодення державна фінансова політика спрямована на те щоб залучити максимально можливі джерела для наповнення бюджетів місцевих громад. З початком повномасштабного вторгнення рф, держава,

в особі органів виконавчої влади прийняла необхідні нормативно-правові акти для того щоб дозволити місцевим громадам залучати альтернативні джерела для наповнення місцевих бюджетів (депозити та військові облігації), також було збільшено

відсоток загальнодержавних податків, для їхнього закріплення на місця тощо. Такі кроки державної фінансової політики спрямовані на фінансову підтримку місцевих громад в умовах складної загальної макроекономічної ситуації, дифіцитності коштів Державного бюджету. Також політика спрямована на можливість акумулювання коштів для відбудови міст, які постраждали від масованих атак рф, та можливості оснащення сил територіальної оборони (ТрО), на благоустрій громад тощо.

Однак, враховуючи зтяжність війни, агресивність масованих атак та значні пошкодження інфраструктури міст України, на місцеві бюджети покладається значна управлінська, зокрема фінансова відповідальність щодо якісного формування доходів місцевих бюджетів та ефективного використання коштів з метою забезпечення належних умов життя громадян, здобуття освіти, якісного медичного забезпечення, соціальної підтримки, тощо. Актуальним постає завдання виявлення стану та перспектив наповнення і виконання місцевих бюджетів, а також визначення ключових напрямів поліпшення фінансової політики місцевих громад в умовах війни та поствоєної відбудови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Місцеві бюджети є актуальною темою для проведення низки наукових досліджень. Починаючи з 2000-х років, в Україні, актуальною темою наукових досліджень були питання пов'язані з досягненням фінансової децентралізації, дослідженню цієї проблематики присвячені наукові праці таких вітчизняних вчених, як: Волохової І., Климчука С., Андрущенко В. [1]. Проблеми та перспективи оптимізації видатків місцевих бюджетів України в умовах децентралізації, детально висвітлені в працях Дем'янюка А., Кириленко О. [2]. Актуальними є наукові роботи вітчизняних вчених, які досліджували перспективи розвитку місцевих фінансів, як визначальної складової державних фінансів, зокрема праці Базилевича В., Василика О., Крупки М., Лютого І., Опаріна В., Пасічника Ю. [3, с. 675], Федосова В., Ющенко В. та інших.

Державна фінансова політика, зокрема засади формування, інституційні засади державного фінансового регулювання економіки територій розкрито у монографії за авторством Коровія В. [4].

Принагідно відзначити праці вітчизняних вчених, Бугіль С. [5], Барановського О., Сухорукова А., Черевка О., Зачосової Н. [6; 7, с. 8–20], які досліджують проблематику фінансової стійкості місцевих бюджетів як визначального фактора фінансової безпеки України.

Серед зарубіжних науковців, класиків економічної теорії, які досліджували взаємозв'язок державних фінансів та окремих явищ ринкової економіки, є такі: Бланкарт Ш, Б'юкенен Дж., Ерроу К.,

Масгрейв Р., Парето В., Самуельсон П., Стігліц Дж. та ін. [8; 9].

Постановка завдання. Враховуючи значні наукові напрацювання щодо специфіки функціонування державних фінансів, зокрема місцевих бюджетів, на нашу думку, невирішеною залишається проблема достатності наповнення місцевих бюджетів в умовах війни, самостійності місцевих бюджетів та ефективності виконання місцевих бюджетів.

Актуально дослідити стан та перспективи наповнення місцевих бюджетів, досягнення поставлених планів щодо доходів і видатків місцевих бюджетів в умовах непередбачуваних факторів впливу (війн, епідемій тощо).

Для вирішення поставленої наукової задачі визначено ряд завдань, які необхідно проаналізувати, зокрема:

- систематизувати перелік нормативно-правових актів України, які визначають особливості здійснення державної фінансової політики щодо місцевих бюджетів;

- проаналізувати співвідношення доходів і видатків місцевих бюджетів, динаміку показників у довоєнний та воєнний період, встановити особливості;

- розрахувати рівень самостійності фінансового наповнення місцевих бюджетів у довоєнний роки та воєнний період, визначити тенденції розвитку. Співставити отримані дані із Бюджетною декларацією Міністерства фінансів України на 2022–2024 рр;

- проаналізувати структуру міжбюджетних трансфертів місцевих бюджетів;

- дослідити основні бюджетоутворюючі статті загального фонду місцевих бюджетів України;

- визначити ключові напрями поліпшення державної фінансової політики щодо формування та виконання місцевих бюджетів в умовах непередбачуваних факторів впливу (війн, епідемій тощо). Зробити висновки.

Виклад основного матеріалу. Починаючи з 2010 р., та упродовж 2014–2015 рр. в Україні розпочалися реформи пов'язані з необхідністю досягнення фінансової децентралізації місцевих громад. Раніше всі кошти платників податків акумулювалися в руках державної влади та перерозподілялися на місця з «центру прийняття управлінських рішень». Згодом, Міністерство фінансів України спільно з Кабінетом Міністрів України прийняло рішення про необхідність проведення реформ у сфері бюджетного процесу на державному місці і на місцях. Зокрема, з метою надання більшої фінансової свободи органам місцевого самоврядування. Від так, було проведено розмежування доходів державного бюджету та місцевих бюджетів, збалансування доходів і видатків місцевих бюджетів

було здійснено через застосування міжбюджетних трансфертів та закріплених у відсотковому співвідношенні частини державних податків, залежно від статусу адміністративної одиниці (область, район, місто, село, селище, згодом з'явилися ОТГ).

Враховуючи наведений вище короткий експертський курс, щодо проведених реформ у сфері бюджетного забезпечення місцевих громад та досягнення децентралізації, наведемо перелік нормативно-правових актів, які було прийнято. Перелік систематизований у хронологічному порядку, табл. 1.

Наведений перелік нормативно-правових актів у сфері регулювання місцевих громад та їх фінансового визначення ґрунтується на Європейській хартії місцевого самоврядування. Зокрема, в статті 9 Хартії, визначено, що органи місцевого самоврядування мають право на власні фінансові ресурси, якими вони можуть вільно розпоряджатися в межах своїх повноважень [10]. Також Хартією передбачено бюджетне вирівнювання органів місцевого самоврядування з метою подолання наслідків нерівного розподілу потенційних джерел фінансування і фінансового тягара [10].

Згідно з даними Міністерства фінансів України, динаміка фінансів місцевих громад упродовж 2021–2023 рр. мала стрибкоподібний характер, що свідчить про недоліки застосовуваної державної фінансової політики, зокрема, фінансового планування. Відтак, кризові явища пов'язані з недостатністю та дисбалансом бюджетних коштів місцевих громад лише поглибилися з початком війни.

Динаміка доходів і видатків місцевих бюджетів у 2019–2023 рр. свідчить, що, в основному, видатки переважають над доходами місцевих бюджетів – з урахуванням міжбюджетних трансфертів, рис. 1.

Рис. 1. Динаміка доходів і видатків місцевих бюджетів у 2019–2023 рр.

Джерело: побудовано автором на основі ресурсу [11].

Принагідно відзначити, що упродовж досліджуваних років, рис. 1., обсяг доходів зріс з 560 млрд. грн. у 2019 р. до 625 млрд. грн. у 2023 р. на 11,6%, видатки також збільшилися з 566 млрд.

грн. у 2019 р. до 646 млрд. грн. у 2023 р., що складає у відносному значенні лише 14%. Отримані результати дають змогу сформулювати висновки про те, що середньорічні темпи нарощування доходів є недостатніми. Причинами недостатності темпів нарощування щорічних доходів місцевих бюджетів є погіршення макроекономічних та соціальних індикаторів економічного розвитку в країні.

У наукових дослідженнях колективу науковців ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» у праці «Макроекономічні впливи на доходи місцевих бюджетів України: аналітичний зріз» встановлено пряму залежність між доходами місцевих бюджетів та іншими макроекономічними показниками, зокрема [7]:

1. кількість населення;
2. середня заробітна плата;
3. обсяги промислового виробництва;
4. величина капітальних інвестицій;

Отже, в результаті застосування методів системно-структурного, логічного та графічного аналізу, авторами статті було виявлено, що вказані фактори на 95% визначають відмінність у доходах місцевих бюджетів між регіонами України [12].

Аналіз структури доходів місцевих бюджетів упродовж 2019–2023 рр. показав, що бюджетна політика дійсно спрямована на те щоб поступово зменшувати частку державного фінансування у наповненні місцевих бюджетів, рис. 2.

Згідно з обчисленими даними, які представлені на рис. 2, рівень фактичних доходів місцевих бюджетів упродовж 2019–2023 рр. має тенденцію до зростання з 300,2 до 475,2 млрд. грн. Також спостерігається системне щорічне скорочення частки міжбюджетних трансфертів у загальних доходах місцевих бюджетів. У 2019 р. рівень фінансування місцевих бюджетів за рахунок Державного бюджету становив 46%, у 2022–2023 рр. він значно скоротився і становив 24%.

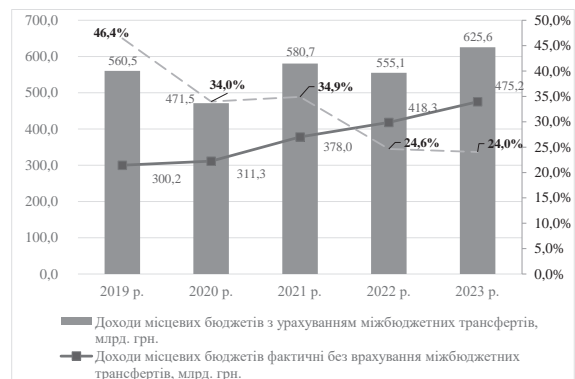

Рис. 2. Рівень самостійності фінансового наповнення місцевих бюджетів

Джерело: побудовано автором на основі джерела [11]

Системаізація нормативно-правових актів щодо місцевих бюджетів за роками

Дата, номер документу	Назва нормативно-правового акту	Концепція
від 21.05.1997 р.	Закон України «Про місцеве самоврядування»	визначає систему та гарантії місцевого самоврядування в Україні, засади організації та діяльності, правового статусу і відповідальності органів та посадових осіб місцевого самоврядування.
від 09.04.1999 № 586-XIV	Закон України «Про місцеві державні адміністрації»	визначає організацію, повноваження та порядок діяльності місцевих державних адміністрацій.
від 23.03.2000 р. № 1602-III	Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України»	визначає правові, економічні та організаційні засади формування цілісної системи прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку України, окремих галузей економіки та окремих адміністративно-територіальних одиниць як складової частини загальної системи державного регулювання економічного і соціального розвитку держави. Законом встановлюється загальний порядок розроблення, затвердження та виконання зазначених прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку, а також права та відповідальність учасників державного прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку.
від 08.07.2010 р. № 2456-VI	Бюджетний кодекс України	Бюджетним кодексом України визначаються правові засади функціонування бюджетної системи України, її принципи, основи бюджетного процесу і міжбюджетних відносин та відповідальність за порушення бюджетного законодавства.
від 02.08.2010 р. № 805	Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Основних підходів до запровадження програмно-цільового методу складання та виконання місцевих бюджетів»	визначає основні підходи до програмно-цільового методу виконання місцевих бюджетів.
від 15.12.2010 № 1132	Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку перерахування міжбюджетних трансфертів»	визначає механізм перерахування міжбюджетних трансфертів з державного бюджету місцевим бюджетам (базова дотація, субвенції, стабілізаційна та додаткові дотації), реверсної дотації та міжбюджетних трансфертів між місцевими бюджетами.
від 14.02.2011 р. № 96	Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Типової відомчої класифікації видатків та кредитування місцевих бюджетів»	визначає типову класифікацію видатків та кредитування місцевих бюджетів.
від 15.02.2012 № 91	Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на фінансування заходів соціально-економічної компенсації ризику населення, яке проживає на території зони спостереження»	визначає механізм надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на фінансування заходів соціально-економічної компенсації ризику населення, яке проживає на території зони спостереження.
від 01.04.2014 № 333-р	Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні»	спрямована на проведення у період до 2014 року реформи у сфері місцевих бюджетів відповідно до стратегічного завдання регіональної політики – створення умов для підвищення конкурентоспроможності регіонів, забезпечення їх сталого розвитку, високої продуктивності виробництва та зайнятості населення
від 05.02.2015 № 157-VIII	Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад»	регулює відносини, що виникають у процесі добровільного об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст, а також добровільного приєднання до об'єднаних територіальних громад.
від 05.02.2015 № 156-VIII	Закон України «Про засади державної регіональної політики»	визначає основні правові, економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та організаційні засади державної регіональної політики як складової частини внутрішньої політики України, встановлює особливості відновлення регіонів та територій, що постраждали внаслідок збройної агресії проти України.
від 15.07.2021 № 1652-IX	Постанова Верховної Ради України «Про Бюджетну декларацію на 2022–2024 роки»	визначає рекомендації Верховної Ради України щодо бюджетної політики
від 11 березня 2022 р. № 252 [16]	Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання формування та виконання місцевих бюджетів у період воєнного стану»	з метою оперативного та ефективного прийняття управлінських рішень для забезпечення безперебійного функціонування установ і закладів бюджетної сфери, комунальних підприємств та задоволення життєво необхідних потреб жителів територіальних громад у період воєнного стану.

Джерело: систематизовано та укладено авторами з використанням офіційного веб-порталу Верховної Ради України: <https://zakon.rada.gov.ua/>

Аналіз та співставлення доходів і видатків місцевих бюджетів у 2019–2023 рр., а також визначення частки міжбюджетних трансфертів у доходах місцевих бюджетів за досліджуваний період показав, що досягнуто зменшення частки міжбюджетних трансфертів у доходах місцевих бюджетів. Такі результати бюджетної політики частково відповідають основним положенням Бюджетної декларації Міністерства фінансів України на 2022–2024 роки [13].

Згідно з прогнозом макрофінансової ситуації в Україні на 2025–2026 рр., планується, що обсяг доходів місцевих бюджетів упродовж 2025–2026 рр. буде зростати, табл. 2.

Таблиця 2

Прогнозні обсяги доходів місцевих бюджетів на 2025–2026 рр., млрд. грн.

Доходи місцевих бюджетів	2025 рік	2026 рік
Доходи з урахуванням міжбюджетних трансфертів	752,5	833,2
Доходи фактичні без трансфертів	599,1	668,2
Частка міжбюджетних трансфертів, %	25,6%	24,7%

Джерело: складено автором на основі джерела [13].

Однак, аналіз бюджетних показників і прогнозу показує, що досягнути зменшення обсягів міжбюджетних трансфертів у 2025–2026 рр. досягти не вдасться, оскільки у 2022 р. частка міжбюджетних трансфертів становила 24,6%, у 2023 р. 24,0%, що менше від закладених у прогнозі на 2025–2026 рр. Очевидно, що прогноз може мати певні похибки, враховуючи нестабільність макроекономічної ситуації в країні.

Міжбюджетні трансферти в основному призначаються місцевим бюджетам у формі базової дотації та/або субвенції. Згідно з Бюджетним кодексом України, статтею 96, базова дотація – це трансферт, що надається з державного бюджету місцевим бюджетам для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій [14]. Перелік міжбюджетних трансфертів та їх основне призначення відображено на рис. 3.

Вивчаючи діючу структуру розгалуження міжбюджетних трансфертів, варто зауважити, що у ній переважає форма міжбюджетного перерозподілу коштів, за використання якої потрібно звітувати і, яка має за своєю «природою» цільовий характер, тобто це субвенція. Співвідношення міжбюджетних трансфертів в Україні, ми оцінюємо, як позитивне і актуальне, в умовах дефіцитності бюджетних коштів.

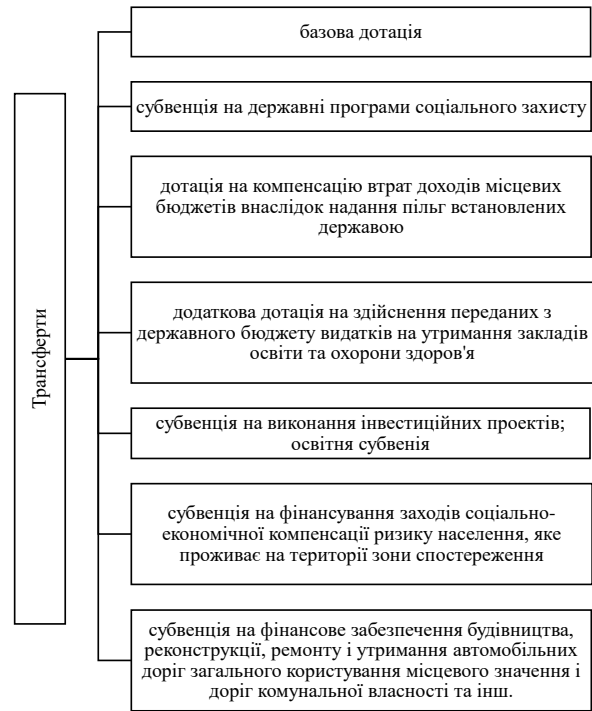

Рис. 3. Види міжбюджетних трансфертів місцевим бюджетам згідно Бюджетного кодексу України, станом на 2024 р.

Джерело: складено автором на основі джерела [14].

Дослідження структури міжбюджетних трансфертів з Державного бюджету України до місцевих бюджетів упродовж 2019–2023 рр. показало, що структура є неоднорідною і змінюється щороку – залежно від соціально-економічного становища місцевих громад та необхідності виконання загальнодержавних функцій, які делегує держава до органів місцевого самоврядування.

Аналіз структури щорічних міжбюджетних трансфертів показав, що переважає освітня субвенція, табл. 3.

Згідно з даними табл. 2, освітня субвенція упродовж 2020–2023 рр. становить близько 50% всіх трансфертів, які спрямовуються на місця. Обсяг базової дотації є незначним 5–8%, однак, у 2023 р. дещо підвищився до рівня 15,8%. Медична субвенція досліджена лише за 2019–2020 рр. та становила 22,9% та 9,1% від загальної суми трансфертів.

Оскільки структуру міжбюджетних трансфертів у 2022–2023 рр. не доцільно порівнювати із структурою довоєнних років, то розглянемо структуру міжбюджетних трансфертів в період війни окремо, зокрема за 2023 р.

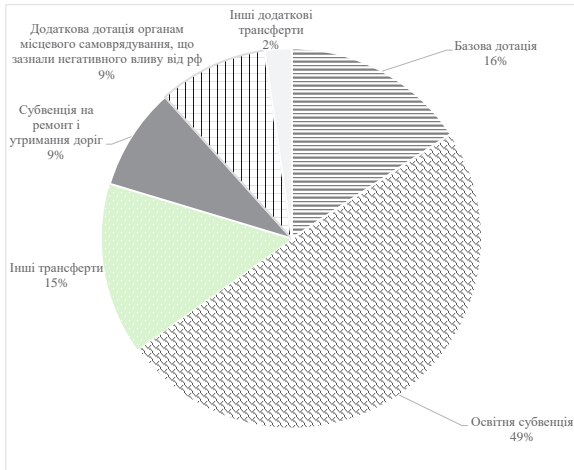

Рис. 4. Структура міжбюджетних трансфертів у 2023 р.

Джерело: обчислено та побудовано авторами на основі джерела [15].

Згідно з даними Міністерства фінансів України, у 2023 р. структура міжбюджетних трансфертів дещо змінилася, зокрема було виокремлено напрями фінансування пов'язанні з подоланням наслідків масованих збройних атак та усунення пошкоджень інфраструктури на місцях. Отже, 49% трансфертів все ще закріплено за освітою; 16% базова дотація, що більше порівняно з довоєнними роками; 15% інші трансферти; 9% додаткова дотація органам місцевого самоврядування, що зазнали негативного впливу від рф; 9% субвенція на ремонт і утримання доріг; 2% інші додаткові трансферти.

Загалом структура основних доходів місцевих бюджетів упродовж 2022–2023 рр. була схожою, рис. 5.

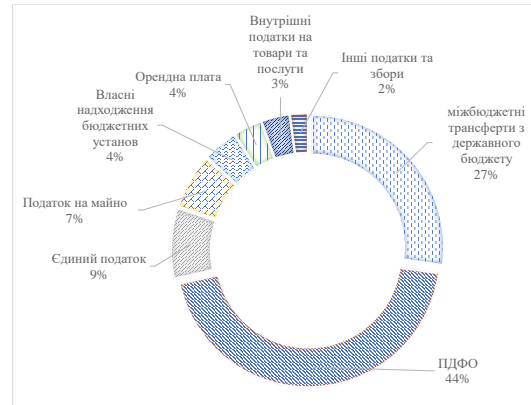

Рис. 5. Структура основних доходів у загальній сумі виконання місцевих бюджетів за доходами у 2023 р., %

Джерело: побудовано авторами на основі джерела [11].

Згідно з даними рис. 5, значна частина доходів місцевих громад формується за рахунок закріпленого податку на доходи фізичних осіб 44%, міжбюджетні трансферти все ще залишаються важливою бюджетоутворюючою складовою місцевих бюджетів 27%, єдиний податок 9%, податок на майно 7%, власні надходження бюджетних установ, орендна плата та внутрішні податки на товари та послуги складають по 4(3)% відповідно.

Як зазначають фахівці Міністерства фінансів України у пояснювальній записці щодо виконання доходів загального фонду місцевих бюджетів у 2023 р. спостерігається перевиконання планових річних затверджених показників податкових надходжень, за виключенням податку на доходи фізичних осіб з грошових виплат одержаних військовослужбовцями. Рівень виконання складає 86% [15]. Недоотримання податку на доходи фізичних осіб військових особливо спостерігається у Херсонській, Запорізькій та Івано-Франківській областях по 77% зі 100% можливих. Решта областей мають по 82–92% виконання затвердженого плану. Місто Київ 99,4%, Донецька область 107% [15].

Таблиця 3

Структура міжбюджетних трансфертів для місцевих бюджетів у 2019–2021 рр. та 2023 р.

Структура міжбюджетних трансфертів	2019 р.	%	2020 р.	%	2021 р.	%	2023 р.	%
Загальна сума	245 435,3	100,0%	160 986,2	100,0%	203 200,2	100,0%	183 812,6	100,0%
Базова дотація	10 367,3	4,2%	13 282,4	8,3%	15 703,2	7,7%	28 958,1	15,8%
Освітня субвенція	70 355,7	28,7%	81 224,4	50,5%	100 135,2	49,3%	90 667,1	49,3%
Медична субвенція	56 108,1	22,9%	14 582,8	9,1%	X	X	X	X

Джерело: обчислено авторами на основі джерела [15].

Принагідно відзначити, що середній бізнес відчуває свою відповідальність у підтримці вітчизняної економіки в умовах війни, оскільки, рівень виконання річних затверджених показників по надходженню податку на прибуток підприємств приватного сектору економіки по Україні склав 123%. Такий показник є найкращим серед усіх видів сплачених податків та зборів, які закріплені на місцях.

В результаті проведеного аналізу визначимо ключові напрями державної фінансової політики щодо фінансів місцевих громад.

На нашу думку, в найближчій перспективі, продовжиться курс на децентралізацію місцевого самоврядування та стимулювання місцевих громад до максимального наповнення бюджетів. Держава через Державний бюджет і надалі дотуватиме бюджети місцевих громад для фінансування видатків соціального призначення.

На нашу думку, для досягнення кращих фінансових результатів формування та виконання бюджетів місцевих громад необхідно:

1. стимулювати місцеві громади приймати рішення про розміщення тимчасово вільних коштів у боргових державних цінних паперах та/або депозитних рахунках. На нашу думку, такі управлінські фінансові рішення дозволять сформувати резерви фінансових коштів на перспективу та диверсифікувати певний відсоток ризиків;

2. при плануванні доходів місцевих бюджетів чітко визначати пріоритети видаткової частини бюджету на наступний рік. Важливо, на нашу думку, щоб проекти місцевих бюджетів відповідали реаліям економіки та не були завищеними очікуваннями. Бюджетне планування також доцільно здійснювати і на середньострокову перспективу, з врахуванням національної стратегії відбудови України;

3. вважаємо, що потужним фінансовим ресурсом для наповнення місцевих бюджетів можуть стати внутрішні та іноземні інвестиції. Тому, місцеві громади, повинні проаналізувати свій економічний потенціал та презентувати його інвесторам через відповідні проекти, програми тощо;

4. вважаємо, що в роки повоєнної відбудови доцільно розпочати курс бюджетної політики на поступове зменшення частки державних трансфертів у доходах місцевих бюджетів. При цьому, необхідно продовжувати вдосконалення діючої системи горизонтального вирівнювання податкової спроможності громад;

5. на державному рівні необхідно посилити контроль за цільовим використанням коштів, які надходять до місцевих бюджетів у формі між-

бюджетних трансфертів; на законодавчому рівні забезпечити розмежування повноважень місцевого самоврядування та органів виконавчої влади для усунення дублювання їхніх функцій.

Висновки. В результаті проведеного аналізу державної фінансової політики щодо наповнення місцевих бюджетів України в умовах війни, було з'ясовано, що починаючи з 2014 року, розпочався активний процес фінансової децентралізації місцевих громад. Такі реформи призвели до повного оновлення нормативно-правової бази щодо бюджетної політики, було досягнуто кращих показників місцевих бюджетів, запущено механізм стимулювання місцевих громад щодо наповнення та раціонального використання бюджетних коштів.

Проаналізовано за останні п'ять років показники доходів і видатків місцевих бюджетів. Визначено рівень фінансової автономії місцевих бюджетів. Визначено, що показники мають стрибкоподібну динаміку – це зумовлено нестабільністю макроекономічної ситуації в країні спричиненою війною, кризою реалізації збіжжя за кордон, масовою міграцією населення, інфляцією та іншими факторами.

Встановлено, що здійснені прогнози обсяги доходів місцевих бюджетів на 2025–2026 рр. не відповідають реаліям макроекономічної ситуації, та будуть суттєво відхилятися від запланованих показників.

Основними бюджетоутворюючими статтями загального фонду місцевих бюджетів України були і залишаються закріплені загальнодержавні податки, зокрема, податок на доходи фізичних осіб, на другому місці за ваговим коефіцієнтом бюджетоутворюючого джерела є міжбюджетні трансферти, переважно освітня субвенція та базова дотація.

Зроблено висновки про те, що органи місцевого самоврядування повинні активізувати фінансову політику на місцях, зокрема в частині посилення контролю за формуванням та використанням коштів з бюджету. Також, органи місцевого самоврядування повинні планувати в середньостроковій перспективі бюджетоутворюючі джерела надходжень до місцевих бюджетів, вчасно формувати резервний фонд. Формування резервів, в умовах сьогодення, є особливо актуальним завданням. Розвивати інвестиційний потенціал місцевих громад.

Вважаємо за доцільне продовжити наукові пошуки із окресленої наукової проблематики, враховуючи мінливість макроекономічного середовища.

Список літератури:

1. Волохова І.С. Місцеві фінанси та перспективи поглиблення фінансової децентралізації в Україні [Монографія] / І.С. Волохова. – Одеса: Атлант, 2014. – 462 с.
2. Кириленко О.П., Марчук А.П. Модернізація бюджетного забезпечення освіти в рамках секторальної децентралізації. Фінанси України. 2018. № 6. С. 75–90.
3. Пасічник Ю.В. Бюджетно-податковий механізм формування ресурсів держави. «Глобальні та національні проблеми економіки». Миколаївський національний університет ім. В.О. Сухомлинського. Вип. 9. 2016 р. С. 675–678.
4. Коровій В.В. Державна фінансова політика : монографія / В. В. Коровій. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. – 388 с.
5. Бугіль С.Я. Фінансова стійкість та безпека місцевих бюджетів в умовах обмеженості фінансових ресурсів. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Бюджетна та податкова політика. 2016. – Вип. 1 (117). URL: [http://ird.gov.ua/sep/sep20161\(117\)/sep20161\(117\)_055_BuhilS.pdf](http://ird.gov.ua/sep/sep20161(117)/sep20161(117)_055_BuhilS.pdf) (дата звернення 18.03.2024 р.).
6. Інноваційні підходи до забезпечення фінансової безпеки України: мікро- та макро- рівні: монографія / За ред. Черевка О.В. – Черкаси : видавець Чабаненко Ю.А. – Черкаси, 2017. – 365 с.
7. Черевка О.В., Зачосова Н.В. Сучасні підходи до формування механізмів контролю та моніторингу стану економічної безпеки фінансових установ та фінансової безпеки держави. Управлінський аспект забезпечення фінансової безпеки України: монографія / За ред. Черевка О.В. – Черкаси : видавець Чабаненко Ю.А. – Черкаси, 2018. – 312 с.
8. Бланкарт Ш. Державні фінанси в умовах демократії: Вступ до фінансової науки. К.: Либідь, 2000. 654 с.
9. Б'юкенен Дж. М., Масгрейв Р. А. Суспільні фінанси і суспільний вибір: два протилежні бачення держави : пер. з англ. Київ: КМ Академія, 2004. 175 с.
10. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15 жовтня 1985 р. Рада Європи. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/994_036 (дата звернення 18.03.2024 р.).
11. Публічний звіт Голови Державної казначейської служби України Тетяни Слюз про підсумки діяльності Казначейства за 2023 – 2019 рр. URL: <https://www.treasury.gov.ua/dlya-gromadskosti/publicna-informaciya/publichni-zviti> (дата звернення 18.03.2024 р.).
12. Котіна Г.М., Степура М.М., Тіліченко Є.Г. Макроекономічний вплив на доходи місцевих бюджетів України: аналітичний зріз. Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. Том 1. № 14. 2018 р. URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/aprde/article/view/2342/2824> (дата звернення 25.03.2024).
13. Показники державного бюджету на 2025–2026 роки. Дані Міністерства фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/Показники_ДБУ_2025_2026.pdf (дата звернення 25.03.2024).
14. Бюджетний кодекс України № 2456-VI від 08.07.2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2456-17m> (дата звернення 25.03.2024).
15. Довідка щодо стану виконання місцевих бюджетів за січень – грудень 2019-2023 рр. Офіційний веб-сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/vykonannia-dokhodiv-mistsevykh-biudzhetiv> (дата звернення 27.03.2024 р.).
16. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання формування та виконання місцевих бюджетів у період воєнного стану» від 11 березня 2022 р. № 252. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/252-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення 25.03.2024 р.).

Boguslavsk S.I., Velgan O.V. STATE FINANCIAL POLICY REGARDING LOCAL BUDGETS IN WAR TIME

The article defines the state and trends of state financial policy regarding the formation and implementation of local budgets in wartime conditions. The periodization of the adopted regulatory legal acts of Ukraine, which reflect the state policy and reforms regarding the financial decentralization of local self-government bodies, has been systematized. The dynamics of revenues and expenditures of local budgets during 2019–2023 were studied. The ratio of revenues and expenditures of local budgets in the pre-war and war periods was calculated, and it was concluded that the dynamics of expenditure growth prevails over the dynamics of income growth.

The level of financial independence of local budgets in dynamics has been calculated. It was concluded that the share of interbudgetary transfers in the revenues of local budgets has significantly decreased from 46% in 2019 to 24% in 2022–2023. This trend is assessed as positive. The structure of interbudgetary transfers of local budgets during 2019–2023 was analyzed. Changes in the structure of interbudgetary transfers in the pre-war and post-war periods have been revealed. In particular, during the war, the basic subsidy doubled, the volume of which amounted to 16%, the educational subvention 49%, the additional subsidy to local self-government bodies that were negatively affected by the Russian Federation 9%; subvention for road repair

and maintenance 9%; other transfers 17%. It was established that the following are the main budget-forming articles of the general fund of local budgets of Ukraine: personal income tax 44%, inter-budgetary transfers 27%, single tax 9%, property tax 7%, own revenues of budgetary institutions, rent and internal taxes on goods and services make up 4(3)%, respectively.

Based on the results of the research, the authors identified key directions for improving the state financial policy regarding the filling and execution of local budgets, in particular: to form alternative savings of local communities, which are allowed by the state, in particular in the form of debt government securities (OVDP) and deposits; apply the policy of financial planning for the medium-term period with the definition of the main priorities of the development of communities; to activate the formation of a positive investment climate, using the economic potential of the territories; to strengthen financial control over the completeness of tax revenues to local budgets and the rationality of the use of budget funds, in particular according to the target direction.

Key words: *decentralization, budget, local self-government budgets, interbudgetary transfers, subvention, financial policy.*